

ივერია

ქართული ეროვნული კოლიტიკის ორგანო
პერიოდული გამოცემა

L'organe de la politique nationale Géorgienne

„I V E R I A“

Directeur E. PATARIDZÉ †

Rédacteur S. TCHIRAKADZÉ

მ ა ი ს ი 1975

N° 17

M A I 1975

შ ი ნ ა ა რ ს ი;

შ. კალანდაძე	წარმოთქმული სიტყვა.
პ. სარგველაძე.	წარმოთქმული სიტყვა.
ს. ჭირაქაძე.	ელ. ბატარიძის სსოვნას.
ა. აბაშიძე.	ე. პატარიძე.
***	ლევან ზურაბიშვილის გარდაცვალება.
მ. ქავთარაძე.	ვიქტორ ნოზაძის სსოვნას.
მ. ქავთარაძე	ჩვენ და რუსეთი.
***	ლუცერნის კონფერენციის ანგარიში.

საქართველოს ეროვნულ - დემოკრატიული პარტია.

LE PARTI NATIONAL-DEMOCRATE GEORGIEN

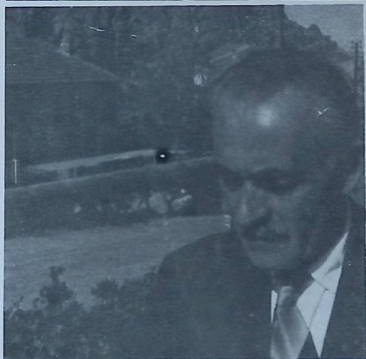
პარიზი — PARIS
1975

ივერია

მაისი 1975

№ 17

1975 წლის 10 თებერვალს, ძლიერ ხანგრძლივი ავად-
მყოფობის შემდეგ, გარდაიცვალა, საზღვარგარეთელ
ეროვნულ დემოკრატიული ორგანიზაციის მეთაური,
ჟურნალ „ივერია“-ს დამაარსებელი და რედაქტორი
ელიზე პატარიძე

14 თებერვალს მისი ცხედარი, მთელმა პარტიის ქართ-
ველობამ, გულისტკივილით მიაცილა ლევილის სასაფ-
ლაოზე.

მისი დაკარგვით, არა მარტო ჩვენმა ორგანიზაციამ, არამედ საქართველოსათვის ბრძოლამ და ზრუნვამ ზხო მოდ დიდი დანაკლისი განიცადა. ელისე იყო დაუღალავი, მედგარი და გულგაუტეხელი მუშაკი, როგორც ქართულ საზოგადოებრივ საქმიანობაში, ასევე მის კერძო ცხოვრებაშიაც იგი იყო აღმიანი, რომელსაც მოსიყვარულე და თავაზიანი, მაგრამ უტეხი ნების ხასიათი ჰქონდა. მის ბუნებაში უცნაურად თავსდებოდა: გულჩვილობა და ნაზი სიყვარული ყოველივე იმის მიმართ რაც და ვინც მას უყვარდა და ამავე დროს — დაუზოგავი განწყობილება ყოველივე იმისადამი რაც და ვინც მას მისი ქვეყნისათვის მტრად და მკენედ მიაჩნდა. განუწყვეტელმა აქტივობამ და მძიმე ჯანჯამ. სულიერად უძლიერეს, მაგრამ ფიზიკურადსუსტი კაცის ძალღონე ბოლოსდაბოლოს დაჰლია.

ყოველი ქართველი ვისაც, არა მხოლოდ გრძნობით, არამედ შეგნებითაც უყვარს თავისი სამშობლო, საკუთარ მოქმედების მაგალითად გაიხდის ელისე პატარაძის ცხოვრებას და მის ხსოვნასც მაღლობით და პატივისცემით გულში ატარებს.

შ. კალნაძის სიტყვა წარმოთქმული დასაფლავებაზე.

ქართველ ემიგრაციას, ქართველ რიგებს კიდევ ერთი თავდადებული და დაუცხრომელი პოლიტიკური და საზოგადო მოღვაწე, ელისე პატარაძე გამოაკლდა.

ელისე ეკუთვნოდა იმ თაობას, რომელიც მოწამე გახდა საქართველოს მკვდრეთით აღდგომისა, საქართველოს დამოუკიდებლობისა და ეროვნული თავისუფლების განახლებისა, როგორც ყველა იმ დროის ახალგაზრდა — ის დიდი ენთუზიასტი იყო ქვეყნის დაცვისა და მისი დამოუკიდებელ სახელმწიფოს განმტკიცების საქმეში. ელისემ დაამთავრა ქუთაისის ქართული გიმნაზია, სადაც ღირეჟტორად იყო იოსებ ოცხელი — ფრიად პოპულარული, მთელ საქართველოში სახელმძღვანელო, ყველას მიერ დიდ პედაგოგად აღიარებული და მთელ წყება თაობათა აღმზრდელი და გზის მაჩვენებელი.

ელისე პატარიძე ეკუთვნოდა ეროვნულ-დემოკრატიულ პარტიას. ჯერ კიდევ 1917 წლის რევოლუციამდე ის მხურვალე მონაწილეობას ღებულობდა ქართულ გიმნაზიაში არსებულ არალეგალურ ორგანიზაციაში; იქ იკითხებოდა მოხსენებები და იყო კამათი სხვადასხვა საკითხზე; განსაკუთრებით ცხოველ ინტერესს იწვევდა იმ ხანად ნაციონალური პრობლემის გარშემო აღძრული დავა და პაექრობა, და ელისე უკვე მაშინ პოლემისტის ჩინებულ ნიჭს იჩენდა. 1917 წლის რევოლუციამ მას საშუალო სკოლის დამთავრების უმაღლ მოუსწრო. მაშინ საქართველოში ყველა დარწმუნებული იყო, რომ რუსეთი ომს წააგებდა, რასაც უსათუოდ რევოლუცია მოყვებოდა და ხელოვნურად შეკოწიწებული იმპერია დაიმსხვრეოდა. ერთი სიტყვით, პერსპექტივაში ჩაგრულ ერთა განთავისუფლების სანეტარო იმედები ისახებოდა. ამ იმედებს ფრთები შეესხა, რამაც ქართულ საზოგადოებრივ და პოლიტიკურ წრეებში დიდი აღფრთოვანება გამოიწვია, განსაკუთრებით მშრომლებსა და ახალგაზრდობაში. დაემზო მეფის ძველი ადმინისტრაცია, სოფლად და ქალაქებში შეადგინეს კომიტეტები, რომელთა ხელში ხელისუფლება გადავიდა. იმართებოდა კრებები და მიტინგები; იხილავდენ და არჩევდენ ახალ მდგომარეობასთან დაკავშირებულ საჭირ-ბოროტო საკითხებს. ამ ფერხულს არც ახალგაზრდობა ჩამორჩებოდა. ამ ფერხულში ელისე პატარიძეც აქტიურად იყო ჩაბმული.

საქართველოს დამოუკიდებლობის განმავლობაში ის ეროვნულ-დემოკრატიულ პარტიის მთავარ კომიტეტის სამდივნოში მუშაობდა, ესწრებოდა პარლამენტის — დამფუძნებელი კრების სხდომებს და უკანასკნელთა ანგარიშებს აქვეყნებდა პარტიის მთავარ ორგანოში გახეთ „საქართველოში“.

მტრები საქართველოს თავისუფლებას ვერ ურიგდებოდნენ. მას ყოველი მხრიდან უტყეოდნენ და აი, 1921 წელს, საქართველო ბოლშევიკური შემოსევის მსხვერპლი გახდა. ამ ეროვნულმა კატასტროფამ ელისეზე ზარდამკვიმი გავლენა მოახდინა. მაგრამ, როგორც ყოველი ქართველი

საქართველოს დამოუკიდებლობის მოსპობას ვერ შეუძლებდა და ნაძალადეგ რაქიმის წინააღმდეგ არალეგალურ მუშაობაში გადაეშვა. მისი მოუსვენარი ტემპერამენტიც აქეთკენ მიილტვოდა. მას უშუალო კავშირი ჰქონდა საქართველოს განთავისუფლების პარიტეტულ კომიტეტის ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის წარმომადგენელთან იასონ ჯაფახიშვილთან; აწვდიდა მას ცნობებს და ლებულობდა მისგან სხვადასხვა მითითებებს.

საქართველოს დაპყრობის შემდეგ კომუნისტურმა ხელისუფლებამ სტუდენტების მიერ არჩეული გამგეობა გადააყენა და იმის ნაცვლად ეგრე-წოდებული „რევოლუციური სამეული“ დანიშნეს. ეს სტუდენტებისათვის აშკარა ომის გამოცხადება იყო და სტუდენტობამ ეს გამოწვევა მიიღო. გადაწყვიტეს ერთ ფრონტათ დარაზმვა — გაერთიანება და უნივერსიტეტის შენობაში რაქიმის საწინააღმდეგო გამოსვლების მოსახდენად დელეგაცია გააგზავნეს ივანე ჯაფახიშვილთან. ივანე ჯაფახიშვილმა დიდი მადლობა გადაუხადა სტუდენტობის დელეგაციას, რომ სტუდენტობამ მას ასეთი ნდობა გამოუცხადა და თან დასძინა: იმოქმედეთ ისე, როგორც თქვენი შეგნება და სინდისი გიკარნახებთ და ნუ დაერიდებით თვით უნივერსიტეტის შენობის გამოყენებასო. ელისე პატარიძე ამ დელეგაციის ერთ-ერთი აქტიური წევრი გახლდათ.

1924 წლის საყოველთაო აჯანყების შემდეგ ელისეს საქართველოში დარჩენა შეუძლებელი გახდა და ის იძულებული იყო სამშობლო დაეტოვებია და უცხოეთს — საფრანგეთს შეეხიზნა. იწყება აქ სრულიად ახალი ცხოვრება, მაგრამ უცხოეთშიც მას პოლიტიკური და საზოგადოებრივ მოღვაწეობაზე ხელი არ აუღია. წერდა ქართულ პრესაში. კიდევ მეტი, ის ასე ვთქვათ, სულის ჩამდგმელი იყო ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის საზღვარგარეთის ბიუროს საქმიანობის. პრესაში თუ საერთო გამოსვლებზე, ელისე პატარიძე მხურვალედ ესარჩლებოდა დაპყრობილ ერების ინტერესებს და მათ ღირსებას იცავდა.

გადახვეწილობაში ის ოჯახს მოეკიდა. თავის მეუღლესთან ერთად მან შექმნა ნამდვილი ქართული ოჯახი, ჩაუნერგა თავის შვილებს სამშობლოსა და საზოგადოებრივი საქმიანობისადმი სიყვარული. იყო პარიზის ქართველთა სათვისტომოს თავმჯდომარე 58—61 წლამდე; უცხოეთში მყოფ ქართველ მწერალთა და ჟურნალისტთა კავშირის გამგობის თავმჯდომარე და სხვა.

უქანასკნელ ხანებში ხანგრძლივად ის ავადმყოფობამ დაიშინა და უღმობელმა სიკვდილმა მოგვტაცა, რაც ჩვენთვის მეტად მძიმე დანაკლისია. დაგვტოვა სამუდამოდ, ღვთისა და სამშობლოს წიმაზე ღირსეულად ეალმობდილმა ქართველი ერის ბრწყინვალე მომავლის რწმენით. ჩვენ კი სანუგეშოდ და მისაბაძად გვრჩება ელისე პატარიძის უანგარო ღვაწლი.

„საუკუნო იყოს ხსენება მისი!“

პ. სარჯველაძის სიტყვა

განგებამ თითქოს ჩვენთვის მოიცალა, ხელიდან გვატლის ქართული საქმისთვის თავდადებულ, მებრძოლ პატრიოტებს. დღეს უცხო მიწას ვაბარებთ ელისე ჰატარიძეს, რომელმაც ახალგაზრდობიდან თავისი შეგნებული ცხოვრება ამსახურა ეროვნულ - საზოგადოებრივ საქმეს... როგორც ვიცი მის ახლო მეგობრებიდან, ახალგაზრდობიდანვე, ნაც. დემოკრატიულ პარტიის ხელმძღვანელობაში, ელისე პატარიძემ დაიკავა შესაფერი ადგილი. მიიპყრო ყველას ყურადღება თვისი მკერმეტყველობით, ერთგული შრომით და პარტიის მიერ დასახულ მიზანთა ერთგულობით. დამოუკიდებელ საქართველოს ხანაში, ელისეს თაობას წილად ხვდა განსაკუთრებულ მძიმე პირობებში მოღვაწეობა. ხშირად იძულებული ხდებოდა წიგნი ხელიდან გაეგდო და თოფით ხელში დაეცვა ახლად მოპოებული ეროვნული თავისუფლება...

დაპყრობის შემდეგ, რუსეთის ჯარების შემოსვლის წინააღმდეგ, მოწყობილ მანიფესტაციებში სტუდენტობამ მხუვალე მონაწილეობა მიიღო. ელისე ერთი იმათგანი იყო, რომელიც ხელმძღვანელობდა, წინ უძღოდა მანიფესტაციებს.

უცხოეთში იძულებით გადმოხვეწილი ელისე გაათქვეცბული ენერგიით განაგრძობს ეროვნულ-განმთავისუფლებელ ბრძოლაში მონაწილეობას. ჩვენ მას ვხედავთ ყველა საზიგადოებრივ ორგანოებში ხელმძღვანელის როლში, სადაც თავის გულწრფელი, შეუწყვეტელი შრომით იმსახურებს ყველას პატივისცემას და ირჩევენ კიდევ ქართველთა სათვისტომოს თავმჯდომარედ, მწერალთა და ჟურნალისტთა კავშირის, თუ სხვა საზოგადო-კულტურულ საქმეში მონაწილე, ხელმძღვანელი ეწევა უანგარო შრომას.

მქონდა შემთხვევა, რამოდენიმე წელი გვეწარმოებია პოლიტიკური საქმიანობა, ის მუდამ იყო ლოიალური, პოლიტიკურად მისგან განსხვავებულ პიროვნების მიმართ და მუდამ ცდილობდა ეროვნულ ძალთა საერთო ფონტი ყოფილიყო განმათავისუფლებელი მოძრაობის ხელმძღვანელი.

ელისე პატარიძის მჭრელი კალამი და ენა პტრიოტული პათოსით ამაღლებული, იპყრობდა ყურადღებას და იზიდავდა ეროვნული ბრძოლის ფერხულში...

უნდა გვეამდეს, რომ ჩვენი პატარა ქვეყანა, თავისუფლებას მონატრული, მოიპოვებს დამოუკიდებლობას, და მადლიერი ქართველობა მოინახულებს ლევილის სასაფლაოზე ჩამწკრივებულ მამულიწვილთა საფლავებს, მოკრძალებით და მადლობის გრძნობით მუხლს მოიყრის მათ ხსოვნის საპატივსაცემლად. მადლიერებით დახედავს ელისე პატარიძის საფლავს, რომელმაც პირნათლად მოიხადა თავისი ვალი სამშობლოს წინაშე.

+

ელისე პატარიძის ხსოვნისათვის

პირველად მას შეეხვდი 1917 წ. რევოლუციის დასაწყისში ქუთაისის ერთ გარეუბანში (საფიჩხია) გამართულ საჯარო მიტინგზე. იქ მან ილაპარაკა ეროვნულ-დემოკრატიულ პარტიის სახელით, მეტად გრძნობიერი სიტყვა წარმოსთქვა და კრების ყურადღებაც დაიმსახურა. მეც მივეშველე მოკლე სიტყვით. ბევრი თანაგრძნობით შეხვდა ჩვენს გამოსვლას, რადგან ჩვენ ვილაპარაკეთ ახალი პარტიის პროგრამის შესახებ, უმეტესად ეროვნულ საკითხზე. მიტინგის გათავების შემდეგ ერთმანეთს გამოვემცნაურეთ და ამიერიდან უფრო ხშირად ვხვდებოდით, სადა და სად საქართველოს ყოველ გზაჯვარედინზე, პარტიის კრებებსა და მიტინგებზე. იმ ხანებში ეს იყო ყველა ჩვენი ახალგაზრდობის იდეური გამოწვერთის და ორგანიზაციური მუშაობის, გამოცდილების შესაძენი სკოლა.

1917 წ. მარტში, მოწვეული იქნა ერ. დემოკ. პარტიის დამფუძნებელი პირველი ყრილობა, რა თქმა უნდა, ამ დიდ შეკრებას დაესწრო ახალგაზრდობის მრავალი დელეგატი. ელ. პატარიძე, სხვებთან ერთად გამოგზავნილი იყო ბათუმის ორგანიზაციიდან. ჩვენზე დიდი შთაბეჭდილება მოახდინა ყრილობაზე გამართულმა დებატებმა, პარტიის ლიდერების მოხსენებებმა. ზოგს მათ უკვე ვიცნობდით, ზოგნი ყრილობის შემდეგ ვავიცანიით და დაუახლოვდით. როცა ყრილობის ბილოს მთავარი კომიტეტი არჩეულ იქნა, მათ მოითხოვეს ახალგაზრდობიდან კომიტეტში შესულიყო ერთი წევრი მაინც. ახალგაზრდობის ურთიერთ შეთანხმებით, ერთხმად ელ. პატარიძე იქნა დასახელებული. ამრიგად ის შევიდა მთავარი კომიტეტის შემადგენლობაში. დიდ ხანს იყო მთავარი კომიტეტის მდივანი და საშუალება ჰქონდა მკიდრო კავშირი დაემ-

ყარებია საქართველოს ყველა კუთხის ორგანიზაციებთან. მისი ეს პირველი საპასუხისმგებლო ადგილი, მან ღირსეულად ატარა, ბოლომდის პირნათლად ასრულებდა ყოველგვარ დავალებას, რითაც დიდ სამსახურს უწევდა პარტიის ორგანიზაციურ ზრდას.

დამოუკიდებლობის დროს, უნივერსიტეტში სწავლას მუყაითად აგრძელებდა. სტუდენტთა საერთო ცხოვრებაში აქტიურ მონაწილეობას ღებულობდა, ის სტუდენტთა კავშირის გამგეობის წევრადაც იყო არჩეული და აქაც ყველას დიდ დახმარებას უწევდა, რითაც კი შეეძლო

თანამშრომლობდა ეროვ. დემოკ. პარტიის ახალგაზრდობის ჟურნალ „ახალ ძალაში“, ათავსებდა წერილებს სივადასხვა საკითხებზე. აგრეთვე გაზეთ „საქართველოს“ დავალებით სწერდა დამფუძნებელ კრების ანგარიშებს.

იმ დროს ახალგაზრდობას მარტო სწავლისათვის არ ეცალა. საქართველოს ახლად შობილ სახელმწიფოს ყოველ მხრიდან გაუჩნდა მტერი: თურქები ბათუმს გვეცოლებოდნენ, ბოლშევიკები საქართველოდან გარიყულნი და საბჭოთა რუსეთს თავშეფარებულნი, ყოველნაირად ცდილობდნენ ლენინის დახმარებით (ფულით, პროპაგანდიით და აჯანყებებით) ჩვენი დემოკრატიული რესპუბლიკა დაემხობოთ. ფულიც ბლომათ იხარჯებოდა გაბრიყვებული ქართველი კომუნისტების მოსასყიდლად. საჭირო იყო მუდმივი სიფხიზლე და მზად ყოფნა, ხშირად იარაღის ასხმა მოხალისეთ ბრძოლის ველზე გასვლა. ელისე, ჯერ ბათუმში იბრძოდა, როგორც ჯარისკაცი თურქების წინააღმდეგ; მონაწილეობდა სხვებთან ერთად, ბოლშევიკების ამბოხებების ჩაქრობაში. როცა საქართველოს რეალური განსაცდელი დადგა, ქართველ მოღალატეთა თაოსნობით, ომის გამოუცხადებლად, წითელი არმია იარაღით ჩვენს საზღვრებში შემოიჭრა, მთელი ქართველი ერი ფეხზე დადგა, სტუდენტობაც ერთობილად მებრძოლ ჯარს გვერდში ამოუდგა და ვაზიანის, კოჯორ—ტაბახმელას ფრონტზე შემოსეულ მტერს გამირულად ებრძოდნენ.

ელისე მეგობრებთან ერთად, არტილერისტ ილიკო მახარკის ნაწილში იბრძოდა. ყოველი მხრიდან შემოსეულ ბტერს საქართველომ ვერ გაუძლო და დამარცხდა

დამარცხებით დამძარბულნი, გულისტკივილით, მძიმე შთაბეჭდილებით ყველანი თბილისში დაებრუნდით. დიდხანს თავბრუდასხმული, ყველანი გაოგნებული ვიყავით, რომ ჩვენი ეროვნული თავისუფლება ასე თვალის დახამხამებაში დაიკარგა. სასწრაფოდ, ვინც უცხოეთში არ გახიზნულა, პარტიის ხელმძღვანელთა მოწვევით ტფილისში შევიკრიბეთ სათათბიროდ, რათა შექმნილი სიტუაცია კრიტიკულად შეგვეფასებია. დადგენილ იქნა საოკუპაციო რეჟიმის წინააღმდეგ ამთავითვე ახდელი ბრძოლა გეგმარმოები. შემდეგისათვის, ვინაიდან პოლიტიკური პარტიების ლეგალურად არსებობა შეწყდა და კანონ გარეშე გამოცხადდა, არალეგალური მუშაობა წამოგვეწყო, რაც უმთავრესად ახალგაზრდობას დაეკისრებოდა. ელ. პატარიძეს, როგორც მდივანს, დაბა-ქალაქებთან კავშირების დამყარება დაევალა. მან შემოიარა საქართველოს ყოველი კუთხე და საიმედო პირებთან მჭიდრო კავშირი გააბა, რომ მომავლისთვის ბრძოლაში ჩაბმულიყვენ.

პირველ ხანებში საოკუპაციო რეჟიმი სიმტკიცეს მოკლებული იყო, მხარს ცოტანი უჭერდა და ჯერ კიდევ ადვილი იყო შედარებით თავისუფალი მოქმედება.

დაიწყო პარტიების შორის მოლაპარაკება, რათა საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენის ბრძოლა შეთანხმებით ეწარმოებიათ. შეიქმნა საქართველოს დამოუკიდებლობის კომიტეტი — ყველგან პარტიათა პარტიტეტული კომიტეტები ჩამოყალიბდა. პირველ რიგში, უნდა 26 მაისის დამოუკიდებლობის დღე, მასიური დემონსტრაციებით აღნიშნულიყო. მართლაც, მაისის დღესასწაული (1921 წ.) უნაკლოდ ჩატარდა. ელ. პატარიძეს, ყველა თანამებრძოლებთან ერთად, ამ წინააღმდეგობის ორგანიზაციის მოწყობაში თავისი წვლილი აქვს შეტანილი,

არც საოკუპაციო ხელისუფლება დარჩა უაქტივოდ;

მაშინვე რეპრესიებს მიმართეს: დაპატიმრებულნი იქმნენ გამოჩენილი პოლიტიკური მოღვაწენი, ყოფილი მინისტრები, ყველა პარტიის ლიდერები და მეტეხის ციხეში გამოაწყვდიეს. ამავე დროს, საბჭოთა მთავრობის თავმჯდომარე (ბუდუ მდივანს), მუშათა დელეგაცია წარუდგა და მუშათა კლასის სახელით, საქართველოს დპრობის გამო წერილობითი პროტესტი გადასცა და მოითხოვა საოკუპაციო ძალების საქართველოს საზღვრებიდან გაყვანა, რეფერენდუმის მოხდენა და პოლიტიკური ტუსაღების განთავისუფლება. განრისხებულმა ბ. მდივანმა, სასწრაფოდ ჩეკას გამოუძახა და მუშათა დელეგაციის წევრები ადგილზე დააპატიმრეს. ამან დიდი აღშფოთება გამოიწვია ტფილისის საზოგადოებაში და ყველანი ბრძოლის გუნებაზე დააყენა. უნივერსიტეტის სტუდენტთა კავშირის თავმჯდომარემ გ. ნაკაშიძემ და გამგეობის წევრმა ელ. პატარიძემ ფეხზე დააყენეს სტუდენტთა მთელი კრებული, ორთავეს მჭეპარე სიტყვებმა, მათზე ძლიერ იმოქმედა და ავზნებული გრანდიოზული დემონსტრაცია, აზვირთებულ ტალღასავით დაეშვა რუსთაველის გ. მხირზე, ისე რომ გამოყვანილ ჯარის ნაწილები და ჩეკა უძლური აღმოჩნდა მათთვის გზა გ. დაეღობათ. სასახლესთან მიტიინგი გაიმართა: ლოზუნგებით გუგუნებდა სტუდენტთა თავმოყრილი მასა, (გზადაგზა მათ ბევრნი მოქალაქენი შეუერთდენ) — „ძირს საოკუპაციო მთავრობა! გაუმარჯოს თავისუფლ საქართველოს! ს. ორჯონიკიძის განკარგულებით ჩეკისტებს და წითელ არმიის ჯარისკაცებს იარაღისთვის არ მიუმართავთ. მხოლოდ შემდეგ დააპატიმრეს დელეგაციის ხელმძღვანელები.

ბრძოლა ამით არ დაწყებულა და არც გათავებულა. ბძოლას უფრო სისტემატიური და მწყობრი ხასიათი მიეცა; მთელი საქართველო მებრძოლთა ორგანიზაციებით დაიფარა.

ელ. პატარიძე მეგობრების მონაწილეობით მთელის არსებით ჩაება არალეგალურ მოძრაობაში. დიდ ხანს მ. ლულად ცხოვრობდა და მხნედ იტანდა არ. ლეგალურ ბრძოლის სიძნელებს. პარტიის ცენტრის დავალებით მე-

ტად სახიფათო მოვალეობას ასრულებდა. მუდმივად ორგანიზაციებთან კავშირის დამყარება, მეტროპოლითა გამხმენევა, აჯანყებისათვის ფრთხილი მზადება არც მთლად მსუბუქი ტვირთი იყო. როცა აჯანყების დანიშნული ვადა 25 მაისი 1924 წ. სამი თვით, აგვისტოსთვის გადაიდო (დიდი ჩაქარდნების გ. მო), ის ამ გარემოებამ მეტად შეაწუხა, რადგან ავადმყოფობის გამო, მასში მონაწილეობას ვერ მიიღებდა. მას ჯანმთელობამ უღალ ტა, დაძაბულმა აქტივობამ, გამუდმებით ფარულმა ცხოვრებამ ნერვებზე იმოქმედა და იძულებული იყო ცოტა ხნით დაესვენა, არალეგალურ მუშაობას დროებით უნდა გასცლოდა და ემკურნალა, იმ იმედით, რომ სულ მალე მეტროპოლითა რიგებს დაუბრუნდებოდა. მისი ავადმყოფობა მეტს ხანს გაგრძელდა, ვიდრე ის ფიქრობდა, ასე რომ მას უშუალოდ აჯანყებაში მონაწილეობა არ მიუღია, რასაც სიცოცხლის ბოლომდის ნანობდა.

აგვისტოს აჯანყება დამარცხდა; საქართველოს ბედმა კიდევ ერთხელ უმტყუნა და დაიწყო ელისეს, ემიგრაციის ეკლით მოფენილი გრძელი ეპოპეა.

ელ. პატარიძე, ქაქუცა ჩოლოყაშვილის რაზმს შეუერთდა და შალვა ამირეჯიბთან ერთად, თურქეთში გადმოვიდა. იქიდან საფრანგეთს შეეხიზნა, ჯერ ვალენტინეში (დუბის დიპარტამენტი), პეკოს ქარხანაში ფიზიკურად მუშაობდა, როცა ფრანგული ენა საკმაოდ შეისწავლა, ფრანგმა მეგობრებმა სამუშოდ ბიუროში მოაწყვეს. ენერგიული ელ. პატარიძე უმოქმედოთ არც აქ ჩერდებოდა, უნდოდა რამე გეკეთებია, რომ საქართველოსათვის სასარგებლო ყოფილიყო. იმავე ფრანგი მეგობრების დახმარებით, მასალების მიწოდებით, გაზ. „პეი მონბელიარში“ შესძლო გავლენიანი პასტორის მეოხებით, რამდენიმე სტატია დაბეჭდილიყო საქართველოს ისტორიაზე, მის თანამედროვე მდგომარეობაზე, რეპრესიებზე და აჯანყების სისხლში ჩახჩობაზე, სარწმუნოების დეგნასა და ქათალიკოს ამბროსის გასამართლებაზე.

მის დამსახურებად უნდა ჩითვალოს რომ დ. სინჯიკაშვილის დახმარებით ვალენტინეში ქართული სტამბა გა-

იმართა და გამოიცა ალ. ასათიანის და ზ. ავალიშვილის წიგნები და ჟურნალები. აქვე იბეჭდებოდა ქართველი მხედრების ჟურნალი პ. აბულაძის ხელმძღვანელობით, აქვე გამოიცა ქართული კალენდარი.

შემდეგ, 1930 წლის დამლევს ის გადიყვანეს პარიზის პეეოს ბიუროში, სადაც წლების განმავლობაში მსახურებდა. ამავე დროს დაოჯახდა, შვილები შეეძინა. თავის მეუღლე თამართან ერთად კომერცია წამოიწყო, რომ ოჯახი ეზრუნველეყო და შვილებისათვის განათლება მიეღებინებია. მუხედავად იმისა, რომ კომერციის წარმოება ბევრ დროს ართმევდა, ის მაინც ახერხებდა დრო ეხელთა და პარალელურად, პოლიტიკური მუშაობაც გაეგრძელებია, როგორც ამას მოითხოვდა ჩვენი ერის უფლებათა დაცვის ინტერესები: უცხოელებში პროპაგანდის გაწევა, მემორანდუმების შედგენა და მ.თი დაგზავნა, საქართველოს ქომაგი მეგობრების შეძენა და სხვა.

ამასთან ერთად საჭირო იყო პოლიტიკური და პარტიული მუშაობის გაცხოველება. ელ. პატარიძე ალ. ასათიანის ყველაზე უფრო ახლო თანამშრომელი იყო. აცემებოდა ჟურნალი „სამშობლო“, შიგ წერილებს ბეჭდავდა სხვადასხვა საჭირობოროტო საკითხებზე და ალ. ასათიანს ყოველგვარად შეელოდა. 1937 წ. პარტიის დ. არსების 25 წლისთავისათვის პარიზში საზეიმო სხდომა გაიმართა, ბევრი დალაგებების და სტუმრების თანდასწრებით. ამ შეკრების ორგანიზაციური მხარე მის უნარს უნდა მიეკუთვნოს.

მან დასწერა ერთი ნარკვევი დემოკრატიზმის კრიზისის შესახებ. ჯერ მოხსენებათ წაკითხული პარიზის სათვისტომოს კრებაზე, შემდეგ ბროშურად გამოიცა.

იმ დროს როცა ეს წიგნი იწერებოდა, დემოკრატია, ფაშიზმის იდეოლოგიის გავრცელებით, კრიზისის განიცდიდა და მის შესახებ, იმ ეამად, ბევრი შრომები დაიწერა, სადაც ამტკიცებდენ, რომ დემოკრატიული რაქიმის რეფორმა აუცალბებელი იყო. ყველას მაშინ ამის უებარ საშუალებად მიანდათ პარლამენტის უფლებების შეზღუდვა. ელ. პატარიძემ მათი კონცეპცია გაიზიარა. შეიძლე-

ბა ითქვას, რომ წიგნს აქტუალური მნიშვნელობა დღესაც არ დაუკარგავს და იქ აღძრული საკითხები კ რგად დასაბუთებულია და ახლაც ინტერესით იკითხება.

ელ. პატარიძე მორწმუნე კაცი იყო. ის ერთერთი დამაარსებელია ქართული ეკლესიის პარიზში. იყო სამრევლო საბჭოს მდივანი. აგრეთვე იყო საფრანგეთის ქართველ ემიგრანტების სათვისტომოს თავმჯდომარე და გულისხმიერად ემსახურებოდა ემიგრაციის წევრებს, რომელნიც დახმარებას საჭიროებდნენ. ახალგაზრდებს შორის კულტურულ მუშაობას ეწეოდა, მათ სამშობლოს სიყვარულს უნერგავდა.

აწ განსვენებულ ლევან ზურაბიშვილთან ერთად იყო დამაარსებელი ქართული ეროვნული ცენტრის.

მეორე მსოფლიო ომის დამთავრების შემდეგ, ქართული პოლიტიკური ემიგრაციისათვის, თითქმის გამოუვალი მდგომარეობა შეიქნა. საბჭოთა კავშირმა მოკავშირეთა დახმარებით გაიმარჯვა და უძლიერეს სახელმწიფოდ გახდა. სტალინის ყოველ მოთხოვნას ძალა-უნებურად აკმაყოფილებდნენ. ქართული პოლიტიკური წრეები სასოწარკვეთილებას მაინც არ მისცემიან, ხელსაყრელ მომენტს ელოდებოდნენ, რომ პოლიტიკური მუშაობა კვლავ წამოეწყოთ, თუმცა ამ ხნის განმავლობაშიც მთლად შეწყვეტილი არ ყოფილა და ბეჯითად წარმოებდა დარჩენილ ძალთა თავმოყრა. ამასობაში ცივი ომის ხანა დაიწყო. დასავლეთის თავისუფალმა სახელმწიფოებმა გადასწყვეტეს საზღვარი დაედევათ საბჭოეთის გაუთავებელ მოთხოვნილებათათვის.

ჩვენ ვისარგებლეთ ამ შემთხვევით და პერიოდული ჟურნალი „ივერია“ გამოვეცით. ვინაიდან იმ ეპოქაში პარტიის თავმჯდომარე ალ. ასათიანი ესპანეთში იმყოფებოდა, გემოცემის ინიციატივა ელ. პატარიძემ აიღო და სიმძიმეც მას დააწვა თავზე: ჟურნალის გამოცემის ნებართვა, ფულის შეგროვება, თანამშრომლების შემოკრება, რედაქტორობა, გამოცემის ტექნიკური მხარე და სხ. ჟურნალის გამოცემა დღემდის არ შეწყვეტილია და მისი არსებობა მუდამ მის სახელთან იქნება დაკავშირებული.

როცა აღ. ასათიანი მოულოდნელად გარდაიცვალა, მის ადგილს, თავმჯდომარედ ელ. პატარიძე ავირჩიეთ. დიდი კალიბრის პოლიტიკურ მოღვაწის პრეტენზია მას არ ჰქონია, თვითონვე ამბობდა: არა მოწოდების, არამედ პასუხისგების და მოვალეობის შეგნებით, მოკრძალებით ვითავებ იმ ადგილს, რომელიც წინად ეკავათ სპირიდონ კელიას და აღ. ასათიანსო.

უნდა სიმართლე ითქვას, ის ყოველ ღონოსძიებით, მისი გონებრივი და ფიზიკური შესაძლებლობის პირობებში ასრულებდა დაკისრებულ მოვალეობას, საქართველოს დამოუკიდებლობის იდეიას დაჯერებით იცავდა, მტერსაც გააფთრებით და დაქინებით ებრძოდა, პარტიის სახელის შენარჩუნებისათვის ბევრი რამ გააკეთა. გულს არ იტეხდა, რომ ეს ბრძოლა თავის დროზე ნაყოფს გამოიღებდა.

ელ. პატარიძემ ბრძოლის გრძელი მანძილი სახელოვნად განვლო, შეუდრეკელად და დაძაბული ნებით, სულიერი და ფიზიკური სიმტკიცით. დასახული მიზნისთვის არასოდეს უღალატია, სანამ ჯანმრთელობა ხელს უწყობდა. ხანგრძლივ ავადმყოფობას სტოიკურად იტანდა, მაგრამ დაეადებამ და სიბერემ შებრალება არ იცის: აღსასრული გარდუვალა. უდაოდ ჩვენი პარტიისათვის ეს დანაკლისი მეტად საგრძნობია, მებრძოლ რიგებისათვის მისი დაკრგვა აუნაზღაურებელია. მან პირნათლად შეასრულა ბედისაგან დაკისრებული მამულიშვილური მოვალეობა და სამშობლოს საკურთხეველზე თავისი წვლილი უანგაროდ მიიტანა. მისი მომავალი ბედნიერებისათვის, შთამომავლობა მას არასდროს დაივიწყებს და ისტორიაც თავის ხვედრ წილს მიუზღავს.

კეთილად მოვიგონებდეთ მის ხსოვნას ბრძოლის შეუდრეკელად გაგრძელებით!

საუკუნოდ იყოს ხსენება მისი!

ს. კირაქაძე.

† ელისე პატარიძე

მებრძოლთა რიგებს გამოაკლდა კიდევ ერთი ღირსშესანიშნავი, მაგარი მებრძოლი, ელისე პატარიძე.

ელისე პატარიძე დაიბადა 1896 წლის 16 ივნისს, სოფ. ნაკარევეში (ქუთაისის მახლობლად). ოთხი წლისა იყო ელისე მამა რომ გარდაეცვალა. ობლად დარჩენილს, ზრდიდა დედა და მამის ძმისშვილები. ელისეს მამის ოჯახი მთლიანად რევოლუციონურ მოძრაობაში იყო ჩანბმული. მისი ბიძაშვილები აქტიურ მონაწილეობას იღებდნენ 1905 წ. რევოლუციაში, ხელს უწყობდნენ და ინახავდნენ ქუთაისის ციხიდან გაქცეულ ტუსაღებს და სხვა. იგინიენი, ბავშვობიდან წრთენიდნენ ელისეს რევოლუციურ მოძრაობაში; ხშირად იყენებდნენ მას სხვადასხვა რაზმებთან კავშირისათვის. ამგვარად ელისე მოწმე გახდა რუსების მიერ ჩადენილ მხეტურ საქციელისა, რომელმაც, ალბათ, წარუშლელი კვალი დატოვა ბევშვის მესხიერებაში და დავაუაცების შემდეგაც მის საზოგადოებრივ საქმიანობაში, უეჭველად გავლენას ახდენდა.

სოფელ ქიშურაში, კაზაკებმა ალყა შემოარტყა წითელ რაზმელთა ბინას, ბავშვი ელისეც იქვე იყო, ყველანი დაატუსაღეს და ქუთაისისკენ წაიყვანეს. ელისეც ერთმა კაზაკმა თავის ცხენზე უკან მოისვა. წყალწითელას ხიდზე რომ გადიოდნენ მათ, კაზაკების სხვა ჯგუფი შემოეყარა და მათან მყოფი უფროსის ბრძანებით კაზაკებმა ტუსაღები ხმლებით აჩეხეს. ატირებული ელისე, ქუთაისში დაბრუნებულმა კაზაკებმა ქუჩაში გაუშვეს. ამ კაზაკებს თან ახლდა ჯაშუში კვინსაძე.

კიდევ ერთი მკვლევლობის მოწმე იყო პ. ტარა ბავშვი: მისი ერთი ბიძაშვილი ელისეს თვალწინ მოკვლეს ჟანდარმება, ქუთაის—ტყიბულის ლიანდაგზე.

მისმა ბიძაშვილებმა ელისე ქიათურაში, სკოლაში მიაბარეს, მაგრამ ბავშვმა დედის მოშორება ვერ მოითმინა, გაიპარა და სოფელში დედასთან დაბრუნდა. უფრო გვიან, იგი დედამ ქუთაისის სათავადაზნაურო გიმნაზია-

ში მიაბარა. აქ მან სწავლისა და მეცადინეობის დიდი უნარი გამოიჩინა და მალე საუკეთესო მოწაფე გახდა. ცნობილმა პედაგოგებმა და პატრიოტებმა: ი. ოცხელმა და ს. ხუნდაძემ ბავშვს ყურადღება მიაქციეს; სწავლის ხარჯებიდან გაანთავსუფლეს და ყოველ შესაძლებელ მფარველობას უწევდნენ მას. იოსებ ოცხელის დარიგებით ელისე მონაწილეობს გიმნაზიაში არსებულ პატრიოტულ ჯგუფის ქართულ კულტურულ, მამულიშვილურ საქმიანობაში. 1917 წელს იგი ამთავრებს გიმნაზიას და ახლად დაარსებულ ქართულ უნივერსიტეტში, ეკონომიურ ფაქულტეტზე ირიცხება.

დამოუკიდებლობის ხანაში იგი უკვე ეროვნულ დემოკრატიულ პარტიის მთავარი კომიტეტის მდივნის მოვალეობას ასრულებს. იგი აქტიურ მონაწილეობას იღებს საარჩევნო კამპანიაში და პროპაგანდის დიდ უნარს იჩენს.

1918 წლის, ბათუმის ომის დროს, ელისე ჯერ მოხალისეთა შეკრებაზე მუშაობს, ხოლო შემდეგ, როგორც მოხალისე, ამავე ომის მოხალისეთა, საარტილერიო ნაწილში ჩარიცხული.

უნივერსიტეტშიც ელისე მოწინავე სტუდენტია და სტუდენტთა ორგანიზაციებში, თუ მათ მოძრაობაში, ყოველგან ხელმძღვანელთა რიგებში იმყოფება.

საქართველოს დაპყრობის შემდეგ ეს მისი მოღვაწეობა შენელების მაგივრად კიდევ უფრო აქტიური ხდება და იგი აქტიური მონაწილეა ყველა იმ მოქმედებისა, რომელსაც ანტიკომუნისტური და ანტირუსული ძალები ქვეყნის განთავისუფლებისათვის ეწეოდნენ. აგვისტოს აჯანყების დამარცხების შემდეგ, ელისე იძულებულია უცხოეთს გაიხიზნოს და დიდის გულისტკივილით სტოვებს სამშობლოს.

✓ მცირე ხანს პარიზში ყოფნის შემდეგ, ელისე პატარიძე პროვინციაში მიდის და სოფელ ვალენტინეში უბრალო მუშათა შედის „პეეოს“-ს დიდ ქარხანაში. იგი იმამე სამუშაოს არ უშინდება, გულს არ იტეხს და მუშაობასთან ერთდროულად, დაუსწრებელ კომერციულ კურსებზე იწყებს მეცადინეობას, რომლის დამთავრების შედეგ

იგი ბიუროში გადაჰყავთ მოანგარიშეთ. იგი მუდამ დახმარებას უწევს თავის თანამემამულეებს ქარხანაში მოსაწყობათ, ადმინისტრაციასთან შუამდგომლობით და სხ.

ადგილობრივ ქართველებთან ერთად აარსებს კულტურულ წრეს და მისი ინიციატივით ეწყობა მრავალი მოხსენება, რელიგიურ და ისტორიულ დღესასწაულთა აღნიშვნა. ვალენტინეშივე ე. პატარიძე უკავშირდება ადგილობრივ სამღვდელოებას, აცნობს მათ ქართულ საკითხს და ამგვარად, ადგილობრივ პრესაში ქვეყნდება წერილები საქართველოზე. მისივე ცდითა და მეოხებით, იქვე ეწყობა ქართული სტამბა და იბეჭდება ჟურნალი „სამშობლო“, ალექსანდრე ასათიანის წიგნი „ძველი და ახალი მემკვიდრეობა“, ზ. ავალიშვილის წიგნები და სხვა.

ვალენტინედან ე. პატარიძე გადაჰყავთ პარიზში, იჩავე „პეეო“-ს მთავარ ბიუროში, აგრეთვე მოანგარიშეთ და აქაც, რა თქმა უნდა, კიდევ უფრო მეტი ხალისით და ენერგიით განაგრძობს ქართულ ასპარეზზე მოღვაწეობას.

პარიზში ე. პატარიძე ცოლად ირთავს ვლადიმერ ალშიბაიას ასულს, რომელმაც მას ღირსეულად უღლის გაწევით, სეშუალება მისცა შესანიშნავი ქართული ოჯახის მამა გამხდარყო. მათ აღზარდეს სამი შვილი; ორი ქალი და ერთი ვაჟი, — აღზარდეს ნამდვილ პატიოსან და ღირსეულ ქართველებად; ნამდვილ ქართულ ტრადიციებზე, გულში ღრმად ჩანერგული სამშობლოს სიყვარულით.

ომის დროს ელისე „პეეოსთან“ სამსახურს თავს ანებებს და პატარა კომერციას იწყებს. ამ საქმეშიც მისი მეუღლე თამარ მის გვერდით არის და მასთან ერთად მუშაობს.

ელ. პატარიძემ განაახლა ჟურნალი „ივერია“, რომლის დირექტორიც იგი სიკვდილის დღემდე იყო. იგი მოღვაწეობდა მშობელთა კომიტეტში რომელსაც თავმჯდომარეობდა. მისი ინიციატივით დაარსდა საშინაო სკოლა ქართველ ბავშვებისათვის, ქართული ენის შესასწავლად. იგი იყო ერ. დემ. პარტიის ორგანიზაციის ხემძღვანელი

საფრანგეთში, მორიგი თავმჯდომარე ეროვნული ცენტრისა, ეურნალისტთა კავშირისა, ქართული სათვისტომოსი და სხვა.

1938 წელს მან გამოსცა წიგნაკი „დემოკრატიზმი“.

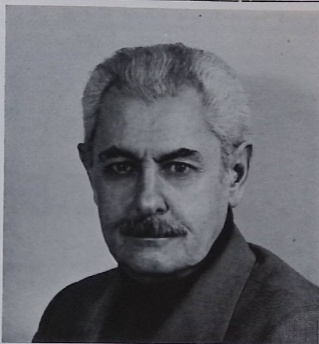
მიუხედავად მძიმე შრომისა, რომელსაც ოჯახის რჩენა და შვილების აღზრდა მოითხოვდა, მას ეროვნული საქმისთვის მოღვაწეობა ერთი წუთითაც არ შეუწყენებია. ბოლოს, როდესაც ავადმყოფობამ დასძლია ამბობდა: ჩვენს საქმეს კარგი მოამაგე ჰყავსო და ლევან ზურაბიშვილს გულისხმობდა. ელისე და ლევანი ერთ პოლიტიკურ ოჯახს ეკუთვნოდნენ და დიდი ხნის განმავლობაში მხარი მხარ მოღვაწობდნენ. ორივე ერთსა და იმავე ღღეს გაგვშორდა 10 თებერვალს, სწორედ იმ თვეში, რომელიც ჩვენი ქვეყნისათვისაც ასე საბედისწერო იყო.

ისინი წავიდნენ ვალმოხდილნი სამშობლოს და ოჯახის წინაშე. ელისეს და ლევანს ბევრჯერ მიუცილებიათ დიდი მებრძოლი ქართველი ლევილის ქართულ სასაფლაოში. სიტყვაც უთქვამთ, მაგრამ უცრემლოთ, რადგან ისინი ბრძოლაში დაცემულთა საქმეს განაგრძობდნენ. ჩვენც უცრემლოთ მივაცილეთ ელისე და ლევანი სასაფლაოში, იმ ვალდებულებით რომ მათი მეგობრები და თანამებრძოლები შეუწელებელ ბრძოლას განეგრძობთ, ბრძოლის დროშას არ დაკეცავთ. არც მათი შვილები და სხვა ქართველები, ახალგაზრდები, ბრძოლისათვის მათ მიერვე აღზრდილნი შესწყვეტავენ ბრძოლას დაკარგულ თავისუფლების მოსაპოვებლად. ბარბაროსულ ბოროტებაზე სიმართლის გასამარჯვებლად.

გეწამს რომ მაისის მზე გააღლობს თებერვლის ყინვას!
საუკუნო იყოს ხსენება მათი!

გაუმარჯოს საქართველოს!

ალ. აბაშიძე.

† ლევან ზურაბიშვილი

ა/წ. ათ თებერვალს გარდაიცვალა, პარიზის ქართული სათვისტომოს თავმჯდომარე, ლევან ზურაბიშვილი

მისი დაკარგვა მოულოდნელი და თავზარდამცემი იყო. მოულოდნელი იმიტომ, რომ ვიდრე მას საშინელი სენი აღმოაჩნდებოდა, რომელმაც ის ჩვენ სულ მოკლე დროში მოგვტაცა. იგი ენერგიით და სამოქმედო უნარით საესე მრავალმხრივ მიმართულ მოღვაწეობას ეწეოდა. თავზარდამცემი იმიტომ იყო, რომ სწორედ მისი მრავალმხრივი მოღვაწეობით და ამ მოღვაწეობის დროს ვამოჩენილი უნარით მას ჩვენს სამოქმედო ასპარეზზე პირველი ადგილი ეჭირა.

ლევან ზურაბიშვილის დაკარგვა მთელმა უცხოეოში გაფანტულმა ქართველობამ მძიმედ განიცადა — ვით ეროვნული გლოვა.

უტუნალი „ივერია“-ს რედაქცია, უღრმესი ტკივილით, თანაგრძნობას უცხადებს მის დამწუხრებულ ოჯახს.

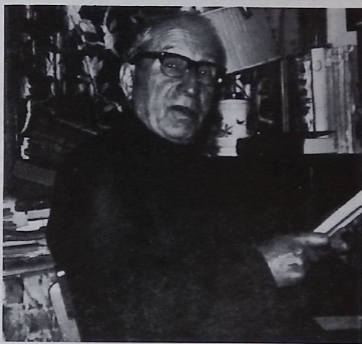
† ლევან ზურაბიშვილის ხსონას მიეძღვნა „თავი“-ს ფუნდების ტრიბუნა“-ს სპეციალური ნომერი, რომელშიაც დაბეჭდილია ვრცელი მასალა, როგორც გარდაცვალებულის მოღვაწეობის, აგრეთვე მისი დაკრძალვის შესახებ. და რადგან ჩვენი ჟურნალის ყოველ მკითხველს, „თავისუფლების ტრიბუნა“-ც მისდის, ჩვენ თავს ნება მივუცით, მხოლხდ ზემოდმოყვანილ განცხადებით დავკმაყოფილდეთ.

† ვიქტორ ნოზაძის გარდაცვალება

24 აპრილს ხანმოკლე ავადმყოფობის შემდეგ, 81 წლის პასაკში გარდაიცვალა, ვეფხისტყაოსნის დიდი კომენტატორი, მწერალი, პუბლიცისტი და პოლიტიკური მოღვაწე, ვიქტორ ნოზაძე.

გრძელი და ნაყოფიერია მის მიერ განვლილი საზოგადოებრივი ცხოვრება, რომელიც ქუთაისის ქართული გიმნაზიის მოწაფის ჟურნალისტური ტატიით დაიწყო და ქართულ ძველ კლასიკურ ფილოლოგიის ერთერთ უპირველეს მეცნიერის სახელის მოხვეჭით დასრულდა.

ვიქტორ ნოზაძემ სრულწლოვანობის მიღწევის შემდგომი სიცოცხლის პირველი ნახევარი, პოლიტიკურ ასპარეზზე მოქმედებაში დახარჯა, ხოლო მეორე ნახევარი, მეცნიერულ დარგში შრომას შესწირა, და უნდა ითქვას, რომ მისი მოღვაწეობის მეორე ნახევარმა, პირველი ნახევარი საკმაოდ დაჩრდილა. ეს იმას არ ნიშნავს, რომ იგი პირველისათვის უუნარო იყო და მეორესათვის უნარიანი. არა ამის მიზეზი ის არის რომ ემიგრაციაში მყოფ ქართველისათვის პოლიტიკურ მოღვაწეობის შესაძლებლობა ფრიად შემოფარგლულია და რაც მთავარია, არავითარი ხელშესახები რეზულტატის მიღების პერსპექტივა მას არა აქვს. ხოლო მთავარი მიზეზი ის არის, რომ ვიქტორ ნოზაძის მოწოდება, პოლიტიკა კი არა, მეცნიერული კვლევაა იყო. და სწორედ აქ კვ-

ვა გაშლისა და გამომქლავნების საშუალება, მისმა განათლებამ, მეცნიერულმა ალლომ და შრომის უნარმა.

მართალია თავისი ძმის გიორგის მაღლით მას საარსებო წყარო უზრუნველყოფილი ჰქონდა, ისიც მართალია, რომ მას შეეძლო. ფრანგულ, გერმანულ, ინგლისურ, რუსულ, ქართულ და ესპანურ წყაროებითაც უშუალოდ ესარგებლნა, მაგრამ გასაოცარია და პატივსაცემი მისი უხვად ნაყოფიერი შრომა, რომელსაც იგი ძნელ პირობებში ეწეოდა. არავითარი დამხმარე, საკუთრივ მუშაობაში, თუ კორექტურას არ ჩავთვლით, რასაც ჩვენ, მისი მეგობრები ვუკეთებდით და რისთვისაც იგი, მაღლობის ნაცვლად, გვიცხვავდა ცუდათ აკეთებთო, მას არ ჰყოლია.

იგი შავსა სწერდა მერე ათეთრებდა, ლინოტიპზე აწყობდა, გვერდებად კრავდა, სტამბაში მიჰქონდა. სხვა და

სხვა ქვეყნებში თვითონვე აგზავნიდა და ამისათვის საჭირო ფინანსიურ საშუალებათა პოვნაზედაც თვითონვე ზრუნავდა.

დედა ჩიტის, თავისი ბარტყებისათვის ზრუნვას ჰკავდა მისი ზრუნვა, თავის ნაშრომთა იმ ტომებისათვის მან რომ ასე უხვად გამოჩეკა.

იგი თავის საქმეს ნამდვილ ვნებით შეპყრობილივით აკეთებდა, რისთვისაც მას ის შეგნება ამოძრავებდა, რომ ამით იგი თავის ქვეყნის კულტურას ე. ი. თვით ქვეყანას ემსახურებოდა.

ემიგრაციაში მყოფი ქართველობის უფროსი თაობა თავის მოვალეობას ღირსეულად ემსახურა, ამათში ირიცხება ვიქტორ ნოზაძეც, რომლის პიროვნება ცალკე გამოიჩეკა იმის გამო რომ მან, სხვათა პოლიტიკურ მუშაობისაგან განსხვავებით, ისეთი დიდი ზომის კულტურული შრომის გაწევა შესძლო, რომელმაც საქართველოშიც დიდი გამოხმაურება ჰპოვა და საბოლოოდ, ემიგრაციის პრესტიჟის აწევას და საქართველოში ჩვენდამი სიმპატიების გაძლიერებას ემსახურა.

მიხეილ ქავთარაძე.

ჩვენ და რუსეთი

რუსეთის მიერ ჩვენი ქვეყნის დაპყრობამ ორნაირი სახის უბედურება მოგვიტანა: კომუნისტური რეჟიმი და ეროვნული ჩაგვრა. ამათაგან პირველს რუსეთიც განიცდის. საკითხი ისმის რუსეთმა რომ კომუნისტურ რაჟიმს თავი დააღწიოს, რა პერსპექტივები არსებობს ჩვენი და რუსეთის ურთიერთდამოკიდებულებისათვის.

უმეტეს შემთხვევაში, როდესაც ერთი ერის მიერ მეორე ერის ჩაგვრასთან გვაქვს საქმე, მჩაგვრელი ერის შვილებს არც გულსა და არც გრძნობას დაჩაგრულთა ჩივილი არ ესმის — თითქმის ვერ გაუგია, და ეს ასე ხდება არა მარტო უბრალო მოქალაქეთა შორის, ან მმართველ

წრეებში, არამედ იგივე ემართება, ძალიან იშვიათი გამოჩენისის გარდა, დამპყრობი ერის რჩეულ ადამიანებსაც.

პუშკინი იყო ჰუმანისტი, ლიბერალი, იგი ცარისტულ რეჟიმის ნაკლებს იცნობდა და ჰკიცხავდა, მაგრამ რუსეთის მიერ, პოლონეთის განმათავისუფლებელ მოძრაობის მოხრჩობას ხოტბა შეასხა, როგორც საკუთარი ქვეყნის ძლევამოსილების გამოვლინებას, როგორ და რატომ ხდება ასეთი რამ? ეს იმიტომ ხდება, რომ ნაციონალიზმი, რომელიც როგორც ჩაგრულებს ასევე მჩაგვრელებსაც ახასიათებს განსაკუთრებული თვისების მატარებელი გრძნობაა, რომელსაც მისი მქონე ადამიანის დაბრმავების უნარი აქვს. ნაციონალიზმი უკეთილშობილესი საწყისიდან გამომდინარე გრძნობაა, მაგრამ იგი ამ კეთილშობილების დიდ ნაწილს ჰკარგავს, როგორც კი პოლიტიკის გავლენაში მოექცევა. რადგან პოლიტიკა, სახელმწიფოს მართვის და მისი ინტერესების მსახური იარაღია, ხოლო სახელმწიფოს ინტერესთა დაცვაში, თუმცა კეთილშობილება გამორიცხებული არ არის, მაგრამ იშვიათად თუ ვინმე ანგარიშს უწევს მას. ძალიან ხშირად ხდება რომ თვით ჩაგრული ერებიც, თავიანთ შინაურ საქმეებში, თვითონვე მჩაგვრელობას ჩადიან და ასეთი ერის შვილები ამას ვერ ამჩნევენ, ან თავიანთ ქვეყნის სიყვარულით და ინტერესებით გატაცებულნი, სხვადასხვა არგუმენტებით, მათი საკუთარი ერის მიერ ჩადენილ მჩაგვრელობას სრულიად გულწრფელად ამართლებენ.

დღევანდელი რუსეთი, ისტორიულად, ნაციონალიზმის უზენაეს განვითარების ხანაში იმყოფება. იგი ყველაზე დიდი იმპერიალისტური და ნაციონალისტური სახელმწიფოა და რუსები, სრულიად ბუნებრივია, საკუთარი ძლიერებით და დიდებით შთერაღნი არიან.

ის პარადოქსი, რომ ეს იმპერიალისტური სახელმწიფო, ამავე დროს, ინტერნაციონალურ კომუნისტურ დოქტრინის კერაც არის, მხოლოდ კუროზული ისტორიული თანდამთხვევის ბრალია. თორემ ვინ არ იცის, თუ რო-

გორი მოხერხებით და მიღწევებით იყენებს რუსეთი სწორედ ამ ინტერნაციონალურ დოქტრინას თავისი ნაციონალიზმის სასარგებლოდ.

თანამედროვე რუს ანტიკომუნისტთა შორის აქა-იქ გაისმის ხმა, (სოლენიცინი, სახაროვი, პანიჩი) რომელშიც თითქოს გამოსჭვივის შოვინიზმის და იმპერიალიზმის საწინააღმდეგო რამ. მაგრამ თუ დაუყვირდებით ცნაზეთ, რომ ესენი ჯერ ერთი პოლიტიკოსები არ არიან და მერე, მათ ერთა შორის ურთიერთ ჩაგვრის პოსპობის სურვილი კი არ ამოძრავებთ, არამედ — სწორედ რუსეთის ინტერესები, რომელიც მათ თავისებურად ესმით. მათი გაგება რეალიზმიდან ძალიან შორს არის, მათ ქადაგებაში პოლიტიკა და მისტიციზმი თანაბრად გვხვდება და იმის გარანტიაც არ არსებობს რომ მათ მოქმედებაში ტაქტიკურ მოსაზრებებს არ ჰქონდეს ადგილი.

ყოველშემთხვევაში კომუნისმი რომ მოისპოს ამით რუსული ნაციონალიზმი არ გაჰქრება. კიდევ მეტი, რუსების დღევანდელი პრობლემა სწორედ იმაში მდგომარეობს, თუ როგორ უნდა მოახერხონ, კომუნისმის თავიდან მოშორება ისე, რომ ის იმპერიალისტური შენაძენი რაც მათ ნაციონალიზმმა და კომუნისმმა მოუტანა, რაც შეიძლება უკლებლად შეინარჩუნონ.

საყოველთაოდ მიღებულა, რომ კომუნისმის დამხობას დემოკრატიის დამყარება უნდა მოჰყვეს. აქვე აღვნიშნოთ და ნუ დავივიწყებთ, რომ დემოკრატიას, ყოველთვის და სავალდებულოდ, არ მოაქვს ხალხთა თავისუფლება. მაგრამ როგორია საერთოდ დემოკრატიის შანსები რუსეთში? ამ საკითხზე მრავალი აზრი არის გამოთქმული და თუ უკი დურესობას არ გავყვებით, უმეტესობის აზრი ის არის რომ რუსი ხალხის ხასიათში დემოკრატიისათვის, მეტი რომ არა ვთქვათ, ხელსაყრელი, ან მთლად შესაფერისი ნიადაგი არ არსებობს (რუსები ამბობენ მზად არა ვართო) ე. ი. რუსეთში დემოკრატია მხოვ პირობებში შეიძლება გაიხაროს, მაგრამ დასავლეთური გაგებით და წარმატებით იგი რუსეთში ვერ გაიფურჩქნება.

წარმოვიდგინოთ და დავეუშვათ რუსეთში თუნდაც კობლი დემოკრატიის დამყარება. გამოცდილებით ცნობილია, რომ არც ერთ დემოკრატიულ სახელმწიფოს უმტკივნეულოდ და ნებაყოფლობით თავისი დომინაციის უარგლები, მარტო თავისი ნებით არასოდეს შეუმცივრებია. ეს ცნება, რამოდენიმე საუკუნის წინ, მშვენივრად გაჟოსთქვა პოეტმა მეფემ: „ომი საზღვრავს მესაზღვრეთა“. ასე რომ რუსეთში დემოკრატიის დამყარება საკმარისი პირობა არ არის, ჩვენი სურვილისა და მოთხოვნილებების დასაკმაყოფილებლად. თუმცა დღევანდელ მდგომარეობასთან შედარებით მაინც დიდი შეღავათი იქნება, რადგან დემოკრატიული რუსეთი, გვაქვს ზოგი საფუძველი ვიფიქროთ, ჩვენი ეროვნული მეობის შენარჩუნებას და ეროვნული კულტურის განვითარებას ნაკლები სიმძაფრით წინააღმდეგება და შესაძლებელია მხოლოდ რუსეთის პოლიტიკურ - ეკონომიურ ინტერესთა უზრუნველყოფით დაკმაყოფილდეს..

მარჩიელება იმაზე თუ მომავალი რას გვიქადის, მხოლოდ თავის გართობა იქნებოდა. რა პირობებში და რა ძალთა ჩარევით ან გავლენით მოხდება ძირითადი ცვლილებები საბჭოთა კავშირში. ამაზე შეიძლება უამრავი ჰიპოტეზა დავეუშვათ და როგორც ასეთ შემთხვევაში ყოველთვის ხდება, არც ერთი წინასწარმეტყველება მთლიანად არ გამართლდება. მაგრამ, რამდენადაც შესაძლებელ გამოსავალს ნატვრა შეიძლება, ყველა სიძნელეებს და მოსალოდნელ გართულებებს თუ სახეში მივიღებთ, იდეალური, ყველასათვის სასარგებლო და გონიერი საკითხის გადაწყვეტა, ალბათ, ის იქნებოდა, რომ საბჭოთა კავშირი, ევროპის გაერთიანების მოძრაობას შეუერთდებოდეს. ეს საქმე დღეს უტოპიათ გვეჩვენება, მაგრამ დე გოლი, ვითომ უტოპისტი იყო, როდესაც ამგვარი გამოსავლის შესაძლებლობა და სასურველობა გამოსთქვა ლოზუნგით: „ევროპა ატლანტიკიდან ურალამდე?“ ამას მომავალი გამოაჩენს.

ხოლო ჯერჯერობით, რუსები დიდი ენერგიით მუშაობენ იმპერიის ერთადშემკრავი სისტემა, შეძლებისადაგ-

ვარად დაურღვეველ შენობად აქციონ: გარუსების პოლიტიკით, ჩამოსახლების მეოხებით წარმოებულ ეთნიურ კოლონიზაციით და ეკონომიურად რუსეთისაგან დამოკიდებულების გასაძლიერებლად, სამისოდ დაგეგმილ ინდუსტრიის და მეურნეობის განვითარებით.

როგორ უნდა დაიცვას თავი საქართველომ? მეურნეობის და ინდუსტრიის ჩვენთვის არახელსაყრელ მიმართულებით განვითარებას ჩვენ ვერ შევებრძოლებით. განდის მეთოდები ჩვენში არ გამოდგება, არც პირობებია როგორც ინდოეთში იყო. რკინისგზის ლიანდაგზე რომ ქართველები დაწვენ ეს ჩვენში წარმოუდგენელია. არც ტყეში გახიზვნა და იქიდან თარეშის მოწყობა, ჩამოსახლებულ რუსების დასახოცად გამოგვადგება, დასაშვებიც რომ იყოს. ალჟირის მაგალითი ჩვენთვის გამოუყენებელია. ჩვენ დაგვრჩენია ერთად ერთი საშუალება თავის შენახვისა, რომელსაც საქართველომ უკვე მეცხრამეტე საუკუნეში მიმართა: ვიმუშაოთ რომ მომავალს მომზადებული შევხვდეთ; ვავამაგროთ ერის ხერხემალი; დავიცვათ, განვავითაროთ ეროვნული კულტურა; დავიცვათ და ავამაღლოთ პიროვნული, ოჯახური და ეროვნული მორალი; ქართველობის შეგნებულმა, მოწინავე ნაწილმა უნდა იზრუნოს ქვეყნისათვის, როგორც მეცხრამეტე საუკუნის მოღვაწენი ზრუნავდნენ; ამ ზრუნვისა და ჯაფისაკენ ხალხს უნდა იზიდავდეს არა ხელფასი ან რაიმე მოგება არამედ ნამდვილი პატრიოტული შეგნება და ქვეყნის სიყვარული. უნდა შევინახოთ ქართული ოჯახი; უნდა გავიგოთ რომ მრავალშვილიანობა ეროვნულ თავდაცვის საშუალებაა; ნუ დაგვავიწყდება რომ მაღალი ზნეობა ადამიანის ერის ძალაა; უნდა შევიგნოთ რომ ზომანზედ მეტი ყველაფერი ცუდია — ღვინო იქნება თუ უნივერსიტეტის დიპლომი; გვახსოვდეს რომ თუ ყველა ქართველი ქალაქში მოეწყო და სოფელი დაცალიერდა საქართველოს ძირი გამოეთხრება; საქართველოში პატარა თანამდებობა გვირჩევენოდეს რუსეთში დიდკაცობას; რუსული ენა უნდა ვიხმაროთ, როგორც სავალდებუ-

ლო შემთხვევაში სახმარი იარაღი და არა როგორც ქართული ენის შემცველი ენა.

თუ ამგვარმა შეგნებამ ხალხში ფეხი მოიკიდა და თუ ქართველები ამ შეგნებით იმოქმედებენ, მომავლის ნუ გვეშინია. მომავალი იმისთვის არის საშიში ვინც მას მოუმზადებლად შეხვდება. და ბოლოს, ერთი რამ გავიხსენოთ: ილია, მარტო ლიტერატურა არ არის; მისი სწავლა დღესაც აკტუალურია.

მიხეილ ქავთარაძე.

ლუცერნის კონფერენცია

ამა წლის 5 და 6 აპრილს, ქალაქ ლუცერნში (შვეიცარია) შესდგა, ადამიანის უფლების და ერთა თვითგამორკვევის მეორე კონფერენცია, (პირველი ჩატარდა, 1974 წლის 1, 2 და 3 მარტს).

ეს ყრილობა მოწვეული იყო, ადამიანის უფლების და ერთა თვითგამორკვევის ევროპიული მოძრაობის ინიციატივით, — მოძრაობის, რომელსაც ხელმძღვანელობენ და პატრონობას უწევენ, დასავლეთ ევროპის ცნობილი პოლიტიკური პიროვნებები, ევროპის პარლამენტების დეპუტატები, სტასბურგის ევროპიულ პარლამენტების წევრები და სხვა.

კონფერენციაზე წარმოდგენილი იყვნენ დასავლეთ ევროპის, აღმ. ევროპის და საბჭოთა კავშირის ხალხთა დელეგატები. ქართულ ეროვნულ პოლიტიკურ ცენტრის დალეგაციაში შედიოდნენ: ბბ. მიხეილ ქავთარაძე, გივი ბეგიაშვილი, ოთარ ზურაბიშვილი და გია სარჯველაძე. კონფერენციას დაესწრო აგრეთვე ბ. ნოე ცინცაძე.

ორი დღის განმავლობაში მოსმენილი იყო მრავალი მოხსენება, რომელთა შემდეგ გაცხოველებული აზრთა გაცვლა-გამოცვლა ხდებოდა.

საქართველოს სახელით მოხსენებით გამოვიდა ბ-ნი გია სარჯველაძე. მისმა საბუთიანმა გაბედულმა გამოსვლამ, გულით ნათქვამმა სიტყვებმა, საკითხის ნათლად დაყენებამ და ახალგაზრდობამაც ისეთი შთაბეჭდილება მოახდინა, რომ ჩვენი ახალგაზრდა წარმომადგენელი, ჩვეულებრივ ზრდილობიან ტაშის ნაცვლად, არა მარტო მქუხარე ტაშით დააჯილდოვეს, არამედ ათიოდე დელეგატი სხვა და სხვა ეროვნებისა მასთან მივიდა, ხელის ჩამორთმევით ულოცავდნ და მადლობას უხდიდნენ.

რეზოლუციის დამტკიცებამდე, ქართულმა დელეგაციამ, ამჯერად ოთარ ზურაბიშვილის პირით მოითხოვა, რომ გამოთქმა „ევროპის ყველა ხალხები“ უფრო დაზუსტებულიყო და შეცვლილიყო „ევროპის და საბჭოთა კავშირის ყველა ხალხები“-თ. ეს მოთხოვნილება დაკმყოფილებული იქმნა.

რეზოლუციის მრავალ მუხლთაგან ყველაზე მნიშვნელოვანი მუხლებია: კონფერენცია მოითხოვს ევროპის და საბჭოთა კავშირის ყველა ხალხების თვითგამორკვევის ცხოვრებაში გატარებას; ადამიანის უფლებისა და თავისუფლების დაცვას; საკუთარ რელიგიურ და პოლიტიკურ შეხედულებით, თავისუფლად ცხოვრების უფლებას; სოციალურ სამართლიანობას; თვითგამორკვევის უფლების მინიჭებას იმ ხალხებისათვის რომელნიც დამონებულნი არიან ძალით თავზემობხეულ ხელისუფლებით; ძალით ან უცხო ინტერვენციის საშუალებით შექმნილ სახელმწიფოთა რეორგანიზაციას; და სხვა.

†

ჟურნალ „ივერიას“ რადაქცია მწუხარებით აუწყებს საზოგადოებას რომ ა. წ. აპრილში არდაიცვალა ერ. დემოკრატიულ პარტიის ერთგული წევრი და დამსახურებული მებრძოლი გიორგი (გოგი) კ ა ხ ა ბ ე რ ი

განსვენებულის გარდაცვალების ზუსტი პირობები, მიზეზი და თარიღი უცნობია, რადგან მისი ცხედარი აღმოაჩინეს მისსავე ბინაში სადაც იგი მარტო ცხოვრობდა. დაკრძალვა მოხდება მხოლოდ ოფიციალურ ანკეტის დასრულების შემდეგ, სენტუანის სასაფლაოზე, განსვენებულის ახლად გარდაცვალებული მეუღლის ოჯახის აკლადამაში.

+

თამარ პატარიძისა და მისი შვილები: თინათინ ყიფიანისა, გულნარა ურატაძისა და ოთარ პატარიძე უღრმეს მადლობის გრძობით მიმართავენ მრავალრიცხვან მეგობარ-ნაცნობებს, რომელთაც უბედურობის ჟამს, მათი ოჯახის მწუხარება და ტკივილი გაიზიარეს.

ბამონცემლობა--რედაქციის მისამართი·

M. KAVTARADZÉ
61, Chemin de Tabor
91310 LINAS

IMPRIMERIE COOPÉRATIVE 91290 - ARPAJON (FRANCE)

